

PRACHT VONDST

Hoe je met erfgoed onderwijs
maakt in Fryslân

Voor groep 1 t/m 8

Cultureel erfgoed is een belangrijk onderdeel van wie wij zijn en waar we vandaan komen. Erfgoed maakt onlosmakelijk onderdeel uit van onze levens en tegelijkertijd zién we het niet, het hoort er gewoon bij. Onderwijs over erfgoed laat je kijken alsof je op vakantie bent; op vakantie in je eigen huis, dorp, stad of provincie. Ga op zoek naar gouden combinaties tussen onderwijs en erfgoed. Oftewel: een prachtvondst!

AAN DE SLAG MET ERFGOEDONDERWIJS

STAP 1

Vanuit welk thema, onderwerp, welke methode of in welke omgeving wil je gaan werken?

STAP 2

Kies een passende ingang (zie verderop: sporen uit het verleden, gebruiken en rituelen of verhalen) zodat je koppelingen kunt maken met de leeftijdsgroep en de inhoud.

STAP 3

Verbind je onderwerp aan het Frysk. Niet alleen door Frysk taalgebruik maar ook vooral door typisch Fryske inhoud te geven aan jouw onderwerp.

STAP 4

Ontwerp jouw les met de inhoud en keuzes van de voorgaande stappen. Hierbij kun je het ontwerpcanvas gebruiken. Via de QR-code is een leeg canvas te printen en vind je in de uitgebreide online-versie van deze tool ook de culturele vaardigheden waar je leerlingen in oefenen als ze met erfgoed bezig zijn.

WIN-WIN

Verbind je les met andere vakgebieden zoals burgerschap, cultuur, natuur en taal. Hoe kun je het lokale erfgoed zó inzetten, dat het past bij je les uit een ander vakgebied.

Tip: Maak een koppeling met Taalplan Frysk of ga samen met de Skoalstiper van Cedin in gesprek hoe je het Fries kunt koppelen.

MAAK HET SPANNEND

Probeer in je les een verwerking te doen waarin je erfgoed voor je leerlingen tot leven brengt. Dat kan speels, actief en kunstzinnig. Denk aan het zelf maken van een oud voorwerp, het naspelen van een scène uit het verleden, het uitoefenen van een oud ambacht, het hertvertellen van oud volksverhaal door 't te situeren in de toekomst of het kijken naar en praten over een kunstwerk. Wanneer erfgoed tot leven komt en er meerdere zintuigen aan te pas komen, wordt de leerervaring krachtiger.

MAAK EEN CULTURELE KAART VAN JE OMGEVING

Een fijne manier om je te verdiepen in de omgeving van je school, is het maken van een culturele kaart. Vaak is er veel meer dan je verwacht, en als je weet wat er is dan maak je ook sneller de link naar jouw lesstof. Je vindt een hand-out via de QR code.

IK, WIJ, WERELD

De leerlijn werkt met drie inhoudelijke ingangen: Ik, wij, wereld:

Wie ben ik? Hoe pas ik in mijn omgeving? En hoe begrijp ik de wereld om me heen?

Oer wa'tst bist, wêr'tst wei komst en wêr'tst hinne wolst.

4-6 JAAR | GROEP 1/2

IK

In groep 1/2 worden onderwerpen uit de directe en nabije omgeving van de kinderen onder de aandacht gebracht.

SPOREN UIT HET VERLEDEN

Voorwerpen uit de eigen nabije omgeving en geschiedenis van de leerling. Zoals kleding, speelgoed of foto's, een geboortelepel, gebouwen, monumenten en objecten in de omgeving van de school. Denk aan huizen, boerderijen, torens, bruggen, terpen, sluizen of oude bomen.

GBRUIKEN EN RITUELEN

Oude Fryske rijmpjes, versjes, liedjes en spelletjes met oude voorwerpen zoals een tol of een hoepel.

VERHALEN

Fryske sprookjes, verhalen van vroeger van de leraar, ouders en grootouders bij voorwerpen en monumenten.

6-8 JAAR | GROEP 3/4

WIJ

In groep 3/4 komt oriëntatie op jezelf en de leefwereld aan de orde. Zoals taal, sport en kunst.

SPOREN UIT HET VERLEDEN

Voorwerpen van vroeger; van ouders en grootouders in de eigen woonplaats. Zoals speelgoed van ouders en grootouders, een foto van pake als jongeman, maar ook terpkerken, Fryske stinsen en staten, vuurtorens op de Waddeneilanden, kaatshandschoenen, Fryske tegelteksten, poldermolens en skûtsjes. Denk ook aan oude ambachten en beroepen zoals zilversmeden, scheepsbouwers, hannekemaaiers en kerfsnedewerkers. Of beelden van vroeger zoals het standbeeld van Grutte Pier of Ús Mem.

GBRUIKEN EN RITUELEN

Fryske gewoonten en gebruiken bijvoorbeeld bij dorpsfeesten. Fryske eetcultuur, onder andere bij speciale gelegenheden, zoals bruiloft, een geboorte of een verjaardag. Omgangsvormen bij begroeten en voorstellen. Het werken aan 't iepenloftspul.

Prenten- en verhalenboeken over vroeger zoals over de Oranjes in Fryslân, over Saskia, de geliefde van Rembrandt van Rijn. En de Fryske sagen en legenden.

VERHALEN

Verhalen van kinderen bij oude voorwerpen en monumenten. Verhalen bij voorwerpen en monumenten, gebruiken, gebeurtenissen van vroeger bijvoorbeeld van een winkelier, schipper, machinist of boer.

8-10 JAAR | GROEP 5/6

WERELD

In groep 5/6 komt oriëntatie op jezelf in relatie tot de grotere wereld aan de orde. De verbinding met aardrijkskunde, geschiedenis, taal, kunst en cultuur en burgerschap kan hier goed worden gemaakt.

SPOREN UIT HET VERLEDEN

Voorwerpen uit het dagelijks leven met een rijk verleden. Zoals antieke Fryske staartklokken, terpvondsten, zoals aardewerk en gereedschap, munten en postzegels met een Fryske afbeelding of stempel.

Sporen in de omgeving die naar het verleden verwijzen, zoals Fryske straatnaambordjes, gevelstenen met een Fryske inscriptie of jaartal, en wapenschilden van Fryske steden of families.

Het dagelijkse leven in oude schilderijen en beelden; denk aan voorstellingen van Skûtsjesilen of het plattelandsleven. Oude kaarten, zoals de kaart van Schotanus, afbeeldingen en foto's van vroeger en verschillende historische bronnen zoals Fryske literatuur en historische afbeeldingen van Fryske steden en dorpen.

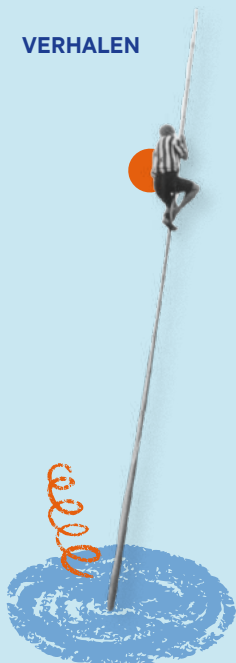
GEBRUIKEN EN RITUELEN

Gewoonten en gebruiken bij feesten en familiegebeurtenissen. Sportevenementen, zoals Fierljeppen of als er sneeuw ligt: het belslydjeien met rinkelende paarden voor een slee. Verschillen in eetcultuur, bijvoorbeeld dagelijkse maaltijden in verschillende culturen en traditionele gerechten, zoals potstro. Waarden en normen van jezelf, de groep en omgeving. Omgangsvormen van vroeger en nu.

VERHALEN

Jeugdliteratuur zoals historische verhalen, bijvoorbeeld over de strijd tegen het water of de Fryske koningen. Mythen en sagen zoals die van Grutte Pier of het Wyte Wiif en verhalen uit verschillende culturen.

Informatieve teksten over het verleden en spreekwoorden en gezegden. Verhalen van kinderen bij voorwerpen en monumenten aan de hand van gerichte vragen. Verhalen bij voorwerpen, gebruiken, en gebeurtenissen van vroeger, van: buurtbewoners, migranten (bijvoorbeeld die zich in Fryslân vestigden) en museummedewerkers.

10-12 JAAR | GROEP 7/8

IK-WIJ-WERELD

In groep 7/8 kunnen vanuit alle vakken relaties gelegd worden met cultureel erfgoed.

SPOREN UIT HET VERLEDEN

Voorwerpen in historische context.

Wetenschappelijke voorwerpen, zoals oude atlassen, historische kaarten, plattegronden, navigatiemiddelen en zonnewijzers. Via kunst, zoals oude schilderijen, literatuur en beelden.

Het karakter van steden en dorpen in monumenten en andere oude gebouwen zoals pakhuizen, fabrieken, stadspoorten, kerken en boerderijen. Gedenktekens, standbeelden, geveltekens, straatmeubilair, straatnamen, havens, grachten, kanalen of oude schepen.

Het karakter van landschappen zoals stuwwallen, duinen, terpen, dijken, polders, gemalen, molens, wegen, rivieren, kanalen en bossen.

GEBRUIKEN EN RITUELEN

Het doorgeven van en veranderingen in gebruiken, gewoonten en rituelen.

Bijvoorbeeld binnen eigen gezin, een religie of de samenleving. Gebruiken, gewoonten en rituelen in verschillende tijdperiodes en in verschillende culturen. Waarden en normen van jezelf, de groep en de omgeving, de maatschappij, iedereen.

VERHALEN

De herkomst van Fryske spreekwoorden en teksten van oude liedjes. Verhalen bij voorwerpen en monumenten aan de hand van zelfstandig bronnenonderzoek. Verhalen bij voorwerpen, gebruiken, gebeurtenissen van vroeger bijvoorbeeld van een archivaris, archeoloog, landschapsarchitect of oudheidkundige. Denk aan de tuinen van Roodbaard. Filosofisch gedachtegoed uit verschillende beschavingen zoals uit de Griekse, Romeinse en Byzantijnse cultuur, of juist de Noordse invloeden.

ONTWERPCANVAS

Het ontwerpcanvas kun je gebruiken als een:

- Ontwerptool voor lessen of projecten erfgoed en cultuureducatie.
- Checklist.
- Kader voor gesprekken met collega's of culturele partners.
- Onderdeel van de onderbouwing richting beleid en verantwoording.

Hieronder vind je een ingevuld en uitgewerkt voorbeeld voor groep 3 en 4.

FASE	LESIDEE	LEERLIJN	WAT DOET DE LEERLING	VAARDIG HEDEN	KERNDOELEN
VERWONDEREN	<i>'Kijk allemaal eens naar het voorwerp dat op tafel ligt en denk 30 seconden stil na over wat het zou kunnen zijn.'</i>		Kijken, luisteren, voelen, fantaseren	Opmerken, waarnemen, voorstellen, verbeelden	
VERDIEPEN	<i>'Wat zou dit voorwerp allemaal hebben meegemaakt en wie zou 't gebruikt hebben? Maak een reis door de tijd en kruip in de huid van het voorwerp. Verzamel alles situaties en personen die bij je op komen in een mindmap'. Laat het voorwerp in aanraking komen met een historische Fryske VIP of geef het een hoofdrol in een hedendaagse gebeurtenis in Fryslân.'</i>	Fries zilver, sporen uit het verleden (groep 3 en 4)	Onderzoeken en betekenis geven	Ontdekken, verbanden, leggen	Kunst en cultuur: Kerndoel 35 C Kerndoel 36 A Kerndoel 37 Fryske taal en cultuur: Kerndoel 5
VERWERKEN	<i>Leerlingen maken een speurtocht of rondleiding rondom het voorwerp/thema. En vertellen wat het object zegt over Fryslân van vroeger en nu.</i>		Eigen ideeën uitwerken, delen	Benoemen, bespreken, voorstellen, verbeelden	
WAT WE TEWEEG WILLEN BRENGEN BIJ DE LEERLING	<i>Leerlingen stappen in het verhaal van een voorwerp en brengen het tot leven. Ze mixen feit en fictie en eigenen zich het voorwerp en onderwerp toe.</i>				

Hier vind je een lege, printbare versie

ERFGOEDONDERWIJS

Dit middel is gemaakt om jouw school of erfgoedinstelling op weg te helpen met erfgoedonderwijs. Het ondersteunt je bij het maken van nieuwe lessen voor in de klas of op de erfgoedlocatie. Het is ontwikkeld door Tresoar, Museum Federatie en Keunstwurk met financiële steun van de provincie Fryslân.

KERNDOELEN

De kerndoelen van het primair onderwijs vormen het uitgangspunt. Dit zijn de wettelijke doelen waarop alle onderwijsactiviteiten in Nederland worden gebaseerd. In Fryslân komt er nog wat bijzonders bij: de kerndoelen Fryske Taal en Cultuur. Daarnaast biedt het een duidelijke werkwijze om stap voor stap tot een erfgoedles te komen waarin de Fryske taal en cultuur verweven zit.

OOG VOOR IEDERS EIGEN VERHAAL

Cultureel erfgoed is naast plaatsgebonden ook persoonsgebonden. Het is aan de school om de leerling te introduceren in de bestaande wereld en kennis te laten maken met de voorbije wereld, mét oog voor ieders eigen verhaal, geboortegrond, gebruiken, voorwerpen, taal en cultuur.

Scan voor een ontwerpcanvas,
aanvullende informatie, meer
lesmateriaal en handige links.